

درآمدی روش‌شناسی

بر رویکردهای نظری به کارآمدی نظام جمهوری اسلامی

دکتر مرتضی شیرودی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

درآمدی روش‌شناسی
بر رویکردهای نظری به کارآمدی
نظام جمهوری اسلامی

تالیف:

دکتر مرتضی شیروودی

دانشیار علوم سیاسی

پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)

M.shiroodi@isri.ac.ir

مرکز پژوهشی تمدن اسلامی و دین پژوهی پیامبر اعظم (ص)

M.s.1343369@mp.ac.ir

انتشارات موجک

سرشناسه : شیروودی، مرتضی، ۱۳۴۳ -

عنوان و نام پدیدآور : درآمدی روش‌شناسی بر رویکردهای نظری به کارآمدی نظام جمهوری اسلامی / تألیف مرتضی شیروودی.

مشخصات نشر : تهران: انتشارات موجک، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری : ۲۰۷ ص.

شابک : ۶-۰۶۴-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸، ۲۲۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : کتابنامه: ص. ۲۰۷.

موضوع : ایران -- تاریخ -- جمهوری اسلامی، ۱۳۵۸-

موضوع : Iran -- History -- Islamic Republic, 1979 -

رده بندی کنگره : ۱۳۹۷ ۹د۴ ش/DSR۱۵۷۰

رده بندی دیویی : ۹۵۵/۰۸۴

شماره کتابشناسی ملی : ۵۵۳۰۱۲۵

انتشارات موجک

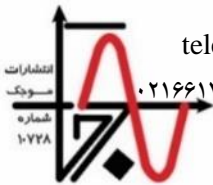
تلگرام : ۰۹۰۱۷۶۷۲۵۰۲

کانال: telegram.me/mojak1

تلفن مرکز پخش : ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۶ - ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۳ - ۰۲۶۳۲۴۰۳۵۱۳

ایمیل : mojakpublication@yahoo.com

سایت: www.mojak.ir

عنوان : درآمدی روش‌شناسی بر رویکردهای نظری به کارآمدی نظام جمهوری اسلامی

تألیف : دکتر مرتضی شیروودی

طراح جلد : سیده زهرا روشنایی

مشخصات ظاهری : ۲۰۷ صفحه، قطع رقعی

چاپ اول : زمستان ۱۳۹۷، تیراژ : ۵۰۰ جلد

قیمت : ۲۲۰۰۰۰ ریال، شابک : ۶-۰۶۴-۹۹۴-۶۰۰-۹۷۸

حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اول: طرح و بررسی بحث.....	۱۱
۱-۱ گزینش و انتخاب آثار.....	۱۱
۱-۱-۱ کتاب.....	۱۱
۱-۱-۲ رساله.....	۱۸
۱-۱-۳ مقاله.....	۲۴
۲-۱ پایایی و روایی آثار.....	۳۲
۱-۲-۱ کتاب.....	۳۳
۲-۲-۱ رساله.....	۴۰
۳-۲-۱ مقاله.....	۴۶
۳-۱ پالایش پروسه میدانی آثار.....	۵۴
۱-۳-۱ کتاب.....	۵۵
۲-۳-۱ رساله.....	۵۷
۳-۳-۱ مقاله.....	۵۹
۴-۱ نقد و بررسی کتب منتخب.....	۶۱

- ۵-۱ نقد و بررسی مقالات منتخب ۸۸
- ۶-۱ نقد و بررسی رساله‌های منتخب ۱۱۰
- ۷-۱ پایایی و روایی طرح اولیه ۱۲۲

فصل دوم: یافته‌ها و پیشنهادات عملی ۱۶۳

- ۱-۲ تعارض در کتب مورد بررسی ۱۶۳
- ۲-۲ مقالات و تناقض‌های آشکار ۱۶۵
- ۳-۲ رساله‌ها و تکرار تضادها ۱۶۹
- ۴-۲ کارشناسان و نظرات مخالف ۱۷۱
- ۵-۲ موضوعات پیشنهادی جایگزین ۱۷۴

فصل سوم: نتیجه‌گیری؛ روشی در تعیین الگوی کارآمدی

جمهوری اسلامی ایران ۱۷۷

- ۱-۳ تبیین موضوع تحقیق ۱۷۷
- ۲-۳ هدف و ضرورت تحقیق ۱۸۰
- ۳-۳ پیشینه تحقیق (بررسی آثار) ۱۸۲
- ۴-۳ چارچوب نظری تحقیق ۱۹۶
- ۵-۳ فرضیه یا فرضیه‌ها ۱۹۸
- ۶-۳ متغیرهای مستقل و وابسته ۲۰۰
- ۷-۳ تعریف اصطلاحات و مفاهیم اساسی تحقیق ۲۰۰
- ۸-۳ روش و نوع تحقیق ۲۰۳
- ۹-۳ سرفصل‌های اصلی تحقیق ۲۰۳

٢٠٥ ..... منابع و مأخذ

٢٠٥ ..... كتب

٢٠٥ ..... مقالات

مقدمه

مبارزه تاریخی حق و باطل در ایران، با گذر از حوادث تلخ و شیرین بسیار، سرانجام به پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ منجر گردید، انقلابی که با تأسیس نظام جمهوری اسلامی ایران، فراز و نشیب‌های متعدد و در عین حال پیچیده‌ایی را پشت سر گذاشته اما علی‌رغم آن و با وجود موانع فراوان داخلی و خارجی به دستاوردهای شگفت‌انگیزی دست یافته و کارآمدی خود را در عرصه‌های مختلف بر پایه مبانی نظری یا وعده‌ها و شعارهایی که در سال‌های اوج انقلاب داده شده و در قانون اساسی و اسناد بالا دستی ثبت شده، به اثبات رسانده است ولی پس از گذشت چند دهه، آگاهی کاملی از نتایج و پیامدهای درونی و بیرونی آن از منظر رهبری برای جوانان کشور، جامعه جهانی و نظایر آن وجود ندارد! بی‌شک، این آگاهی اندک، کارآمدی و نهایتاً مشروعیت نظام جمهوری اسلامی ایران را زیر سؤال برده است، در واقع، با این مشکل مواجه‌ایم که برایندها یا کارآمدی یا مشروعیت نظام جمهوری اسلامی برآمده از انقلاب اسلامی بر پایه مبانی نظری مورد اشاره، هنوز به درستی تبیین نشده است. دلایل وجود چنین مسأله‌ایی، بسیار است از جمله:

الف- تأکید مکرر رهبری انقلاب در تبیین و اثبات برایندهای انقلاب اسلامی و نظام برآمده از آن؛

ب- ابهامات، سئوالات و بدبینی‌های موجود در بخشی از قشرهای اجتماعی به ویژه طیف جوانان کشور؛

ج- تأثیر تبلیغات سوء دشمن در بین برخی از مردم و پدید آمدن بحران‌های مقطعی چون حوادث سال ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸؛

د- ابهام آفرینی برخی از مسئولان و کارگزاران نظام به ویژه پس از تغییر هر دولت درباره دستاورد کابینه‌های پیشین.

با این وصف، هیچ اثری مستقیم به برایندهای انقلاب اسلامی با رویکرد به کارآمدی آن بر پایه مبانی نظری نپرداخته است، در نتیجه، همچنان با پرسش چگونگی تبیین و تحلیل کارآمدی نظام جمهوری اسلامی بر پایه مبانی نظری انقلاب اسلامی روبرو هستیم! از این رو، مسأله (عدم تبیین درست برایندهای انقلاب اسلامی با رویکرد به کارآمدی نظام و مبانی نظری آن) از هماهنگی محتوایی با این پرسش: چگونگی تبیین و تحلیل از کارآمدی نظام جمهوری اسلامی بر پایه مبانی نظری انقلاب اسلامی؟ برخوردار است. (تطبیق محتوا)

اگر اهمیت و ضرورت را به نیاز آتی و فوری تعریف کنیم دلایل اهمیت و ضرورت پرداختن به تاریخ انقلاب اسلامی با رویکرد به کارآمدی نظام و بر پایه مبانی نظری آن، بدین شرح است:

- برای اولین بار کارآمدی نظام جمهوری اسلامی را در چارچوب مبانی نظری انقلاب اسلامی، بررسی می‌نماید.

- به ابهامات و سئوالات موجود قشرهای اجتماعی به ویژه جوانان در چند سطوح دانشگاه و جامعه و نیز جامعه جهانی در باره کارآمدی نظام پاسخ می‌دهد.

- کارآمدی یک نظام سیاسی برپایه دین به اثبات می‌رسد و این موضوع، به اثبات لزوم همراهی دین و سیاست کمک می‌کند.

- اثبات کارآمدی نظام، تردیدهایی که درباره توانمندی یک رژیم دینی (نظام جمهوری اسلامی ایران) وجود دارد را کاهش خواهد داد.

- اثبات کارآمدی ضمن کاستن ابهامات و سئوالات اقبال اجتماعی به ویژه جوانان در باره توانمندی نظام جمهوری اسلامی مانع از کاهش مشروعیت سیاسی می‌گردد.

- اثبات کارآمدی نظام، نفی کننده فاصله شعار و عمل در نظام جمهوری اسلامی در تحقق به وعده‌های انقلاب اسلامی خواهد بود.

اگر چنین پروژه‌ای انجام نشود، عواقب زیر را در دراز مدت به دنبال دارد:
الف- برخی از قشرهای اجتماعی چون جوانان و دانشجویان به تأثیر و تأسی از دشمن، کارآمدی نظام را نمی‌پذیرند.

ب- ابهامات و سئوالات قشرهای اجتماعی به خصوص جوانان دانشگاهی به صورت صحیح و جامع پاسخ داده نمی‌شود.

ج- با دیدگاه مقام معظم رهبری درباره کارآمدی نظام جمهوری اسلامی برخورد کلیشه‌ای و غیر علمی صورت می‌گیرد.

د- به خواست مقام معظم رهبری برای نشان دادن عالمانه و عینی دستاوردهای نظام که کارآمدی آن را نشان می‌دهد، پاسخ داده نخواهد شد.

ح- عدم اثبات کارآمدی نظام در چارچوب مبانی نظری از یک سو حقانیت گروه‌ها و دیدگاه‌های مخالف جمهوری اسلامی را تقویت می‌کند و از سوی دیگر ادامه استمرار نظام را به بحران مواجه می‌سازد.

بازتاب عواقب فوق، کاهش مشروعیت نظام جمهوری اسلامی ایران و پیدایی فتنه‌ها یا شورش‌های اجتماعی را به دنبال خواهد داشت!

هدف‌های تالیف این کتاب در دو بخش کلان و خرد عبارتند از:

- تبیین و تحلیل صحیح، جامع و پایدار در درازمدت از برایندهای انقلاب اسلامی در چارچوب مبانی نظری انقلاب اسلامی (شعارهای مردم، دیدگاه‌های امام و رهبری) به منظور ارائه شناخت واقعی از انقلاب اسلامی و عرضه تصویری روشن از کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران و کاهش ضریب بحران‌های احتمالی و فراهم سازی زمینه تحقق همه شعارهای انقلابی (هدف کلان)

و هدف‌های فرعی یا خرد:

الف- تبیین و تحلیل صحیح و جامع از برایندهای انقلاب اسلامی به قصد افزایش همراهی یا مشارکت سیاسی مردم جهت ارتقای مشروعیت آن در کوتاه مدت؛

ب- توصیف یا نهادینه سازی عالمانه و عینی از توانایی نظام جمهوری اسلامی در تحقق شعارهای انقلاب اسلامی؛

ج- افزودن یک اثر علمی و تحقیقی به ادبیات سیاسی انقلاب اسلامی و نظام

برآمده از آن در زمینه دستاوردها و پیامدها (کارآمدی = مشروعیت نظام)؛

د- پاسخ‌گویی فوری به برخی از ابهامات در باره کارآمدی نظام در قالب

مبانی نظری انقلاب اسلامی

با عنایت به مباحث مطروحه در بخش شناسه طرح و بیان مسأله و با توجه به

موضوع کتاب، پرسش اصلی این کتاب عبارت است از: کارآمدی نظام

برآمده از انقلاب اسلامی چگونه بر پایه مبانی نظری آن قابل تبیین و تحلیل

است؟

بر اساس پرسش اصلی، می‌توان سئوالات فرعی زیر را طرح کرد:

- مبانی نظری به چه معنایی است؟

- مبانی نظری انقلاب اسلامی و نظام برآمده از آن (جمهوری اسلامی)

چیست؟

- مبانی نظری در جمهوری اسلامی از چه شاخصه‌ها و مصداق‌هایی برخوردار

است؟

- چگونه می‌توان با برقراری رابطه بین مبانی نظری و کارنامه نظام، کارآمدی

جمهوری اسلامی را در دیدگاه رهبری تبیین و تحلیل کرد؟

احتمالاً بتوان با اشاره علمی به استقلال، آزادی، نه غربی، حکومت اسلامی و

نظایر آن به عنوان بخشی از مبانی نظری انقلاب اسلامی و نظام ناشی از آن،

با اشاره دائمی به دستاوردهایی چون تصمیم‌گیری اداره کشور در داخل، آزاد

بودن افراد در بیان، پابندی به عدم تعهد، اجرای قوانین اسلام در کشور و

مانند آن، توانایی در حد مطلوب نظام در دسترسی به مبانی نظری را تبیین و تحلیل می‌کنند. (فرضیه اصلی)

و اما فرضیه‌های فرعی:

- با مراجعه به شعارهای مردم، اندیشه‌های امام خمینی، دیدگاه‌های رهبری، قانون اساسی و دیگر اسناد بالادستی می‌توان مبانی نظری انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی از جمله نه شرقی نه غربی جمهوری اسلامی را احصاء کرد.

- کارآمدی نظام جمهوری اسلامی در همه عرصه‌های سیاسی (مانند انتخابات) فرهنگی (مانند نماز) اقتصادی (هدفمندی یارانه‌ها) اجتماعی (مبارزه با اعتیاد) و نظامی (خروج از ستو) صورت گرفته است.

- آیت الله خامنه‌ای با انطباق دستاوردهای نظام در بخش‌های مختلف با مبانی نظری انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی و با مقایسه دستاوردهای نظام با اوضاع دوره پهلوی و اوضاع قبلی و فعلی انقلاب‌های جهان، کارآمدی نظام را تبیین و تحلیل می‌کند.

موارد زیر پیش فرض‌ها یا مفروضه‌های کتاب حاضر را تشکیل می‌دهد:

- در کتاب حاضر، مراد از تاریخ انقلاب اسلامی، حوادث پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی ایران است.

- در این کتاب، کارآمدی نظام تنها بر پایه مبانی نظری آن چون استقلال، آزادی، نه شرقی، نه غربی و ... صورت می‌گیرد.

- کارآمدی نظام جمهوری اسلامی در حد زیادی با دستاوردها یا نتایج یا پیامدهای آن، گره خورده است.

- کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در عرصه مبانی نظری تنها بخشی از کارآمدی نظام به شمار می‌رود.

با توجه به موضوع کتاب، با چند مفهوم زیر مواجه‌ایم که مراد از هر یک را، در این کتاب بر می‌شماریم:

- تاریخ به آنچه که پیش از این گذشته است و از ویژگی مهم بودن و ثبت شدگی، برخوردار باشد، اطلاق می‌گردد اما انقلاب اسلامی، به تشریح حادثه‌ایی می‌پردازد که از سال ۱۳۴۱ به رهبری امام خمینی (ره) در ضدیت با رژیم شاهنشاهی آغاز و سرانجام در سال ۱۳۵۷ با سقوط شاه و استقرار یک نظام جدید، به پیروزی دست یافت بنابراین، واژه ترکیبی تاریخ انقلاب اسلامی به حوادث مهم و ثبت شده‌ایی گفته می‌شود که از سال ۱۳۴۱ تا ۱۳۵۷ در نهضت اسلامی مردم، روی داده است از این رو، نباید جمهوری اسلامی را در چارچوب مفهومی انقلاب اسلامی قرار داد اما اگر تاریخ انقلاب اسلامی را از سال ۱۳۴۱ تاکنون در نظر بگیریم، مفهوم جمهوری اسلامی در قالب مفهوم کلی انقلاب اسلامی قرار می‌گیرد از این رو می‌توان تاریخ انقلاب اسلامی را از پیروزی آن تاکنون (شهریور ۱۳۹۳) برشمرد. این همان معنایی است که در این کتاب مد نظر است.

- واژه کارآمدی، ناظر بر دستاوردهایی است که از یک سو، توسط نظام سیاسی وعده داده می‌شود و از دیگر سو، تحقق آن با پذیرش و تأیید مردم

همراه است در این صورت، نظام سیاسی از مشروعیت برخوردار می‌گردد و با اتکا به این مشروعیت در جهت افزایش دستاوردهای خود بهره می‌برد و نیز، چنان قدرتی می‌یابد که می‌تواند از سد موانع داخلی و خارجی، به راحتی عبور می‌کند. کارآمدی در بعد عینی و ذهنی یا به عبارت دیگر، در دو بخش مادی و معنوی اتفاق می‌افتد که البته مردم در تحقق آن، نقش اساسی ایفا می‌کنند. کارآمدی گاه مفهومی بومی پیدا می‌کند از این رو، کارآمدی از نگاه یک نظام و یا در دیدگاه مردم یک کشور با کارآمدی آن نظام سیاسی در خارج مرزها، متفاوت خواهد بود.

کتاب حاضر کارآمدی را به معنای موفقیت در نیل به اهداف با توجه به امکانات و موانع برگزیده است بنابراین، کارآمدی بر اساس سه مؤلفه اهداف، امکانات و موانع قابل تعریف و بررسی است، البته نباید فراموش کرد که کارآمدی نظام سیاسی در شرایط و مراحل گوناگون یعنی جایگزینی، استقرار، تثبیت اولیه، گذار و ثبات متفاوت از هم است اما حاصل جمع جبری کارآمدی مرحله، کارآمدی کل نظم را تشکیل می‌دهد.

- از اصطلاح مبانی نظری چند معنا به ذهن متبادر می‌شود:

الف- چارچوب نظری که به معنای تئوری است که قالب تحلیل یک یا چند پدیده را فراهم می‌آورد مانند تئوری گفتمان یا هرمنوتیک؛

ب- مبانی ایدئولوژیک که به مفهوم عقاید مبانی است که پایه و اساس عمل و درستی آن را مشخص می‌سازد مانند اصول مذهب شیعه؛

ج- مدل مفهومی که تنها نقشه راه وصول به هدف یا تحلیل حادثه یا حوادث را ارائه می‌کند. مدل مفهومی همان چارچوب نظری است اما چارچوبی که هنوز وجه عمومی نیافته است.

کتاب حاضر، معنای دوم را به عنوان مبانی نظری پذیرفته است با این تفاوت که اصول دین یا اصول مذهب، به طور مستقیم به عنوان مبانی نظری به شمار نیامده بلکه اصولی چون استقلال، آزادی، نه شرقی، نه غربی، استکبارستیزی، جمهوری اسلامی، خودکفایی، مستضعفین‌گرایی و نظایر آن است که از اصول دین و مذهب برآمده و در شعارهای سال ۵۶ و ۵۷ مردم، امام و رهبری منعکس شده است.

مفاهیم گاه همان معنایی که در تجزیه پیدا می‌کند در ترکیب و یا در یک عبارت، نمی‌یابند و گاه نیز، واژه‌ها معنای تجردی خود را به بهای معنای جمعی از دست می‌دهند از این رو، تاریخ انقلاب اسلامی با رویکرد به کارآمدی نظام و مبانی نظری آن در این کتاب با توجه مفروضه‌ها به معنای حوادث مهم و ثبت شده نظام جمهوری اسلامی است که به افزایش مشروعیت سیاسی آن در ایران انجامیده است. این حوادث در چارچوب عقاید اساسی است که در اندیشه‌های امام خمینی و شعارهای مردمی مطرح شده و تنها بر پایه دیدگاه‌های رهبری تحلیل می‌شود.

مرتضی شیرودی؛ دانشیار علوم سیاسی

پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق (ع)، مرکز پژوهشی تمدن اسلامی و دین پژوهی پیامبر اعظم (ص)

دکتر مرتضی شیرودی بالغ بر بیست سال است که به تدریس در حوزه علوم سیاسی اشتغال دارد که حاصل آن، تربیت شاگردانی بسیار در مقاطع مختلف تحصیلی از جمله مقطع دکتری، راهنمایی، مشاوره و داوری رساله‌های متعدد در مراکز آموزشی در تهران و قم بوده است اما حوزه اصلی کاری وی پژوهش در علوم سیاسی است که نتیجه آن انتشار بیش از ۲۰۰ مقاله در سطوح مختلف و انتشار ده‌ها کتاب از جمله: اندیشه سیاسی در اسلام، اندیشه سیاسی در غرب، اندیشه‌های سیاسی در قرن بیستم، جنبش‌ها و نهضت‌های سیاسی معاصر، نظریه‌پردازی بومی فرصت‌ها و چالش‌ها، مسائل نظامی و استراتژیکی معاصر، نقش سیاسی - اجتماعی زنان در تاریخ معاصر ایران، تحول دینی مفاهیم سیاسی در تاریخ معاصر ایران، فلسطین و صهیونیسم، جهانی سازی در عرصه فرهنگ و سیاست، انقلاب و آینده ایران و ... است. وی هم اینک دانشیار علوم سیاسی و مدیر گروه اندیشه سیاسی در اسلام و ایران پژوهشگاه علوم اسلامی امام صادق(ع) و معاون پژوهش و آموزش مرکز پژوهشی تمدن اسلامی و دین‌پژوهی پیامبر اعظم(ص) است و از سال ۱۳۹۲ سردبیری دو فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهش‌های سیاست اسلامی و از سال ۱۳۹۷ سردبیری فصلنامه علمی-تخصصی تمدن اسلامی و دین‌پژوهی را برعهده دارد.